

Koliko sve to košta

Hrvatska regulativa u području intelektualnog vlasništva potpuno je usklađena s europskom. Ipak Hrvatska zaostaje. Problem je sociokulturni kapital

Bankamagazin

Veličina slova:

Ispiši

U Zagrebu je 25. ožujka u organizaciji Američke komore u Hrvatskoj i tvrtke Vernexo održana konferencija o intelektualnom vlasništvu, prva takva u Hrvatskoj (prema tvrdnjama organizatora)

Posjet konferenciji bio je iznenađujuće dobar; velika dvorana u hotelu Sheraton bila je gotovo sasvim ispunjena što potvrđuje snažan interes za temu.

Kao prva, konferencija je nesumnjivo ispunila svrhu. Posjetitelji su dobili niz korisnih osnovnih informacija i praktičnih savjeta, posebno u popodnevnom dijelu, kad su govorili predstavnici državnih institucija zaduženih za zaštitu intelektualnog vlasništva.

Informativna su bila i iskustva pojedinih firmi koje se prisiljene štiti robne marke ili razvijati svoj intelektualni kapital da bi opstale na tržištu.

Andrej Matijević, odvjetnik, predstavio je zanimljivu klasifikaciju robnih marki, korisnu kod izbora naziva i zaštite proizvoda: izmišljeni nazivi (Kodak), proizvoljni, sugestivni (Microsoft), deskriptivni (IBM), generički znakovi (kalodont, kruh), te objasnio problem zaštitivosti u regiji i u EU, te moguće teškoće hrvatskih tvrtki nakon ulaska u članstvo.

Napokon, na konferenciji je iz autoritativnih izvora, statistikom potvrđeno što se znalo i prije, da je stanje intelektualnog kapitala u Hrvatskoj jedno. Za istraživanje i razvoj izdvaja se izrazito nizak postotak BDP-a, a po broju patenata Hrvatska je na pretposljednem mjestu u Europi (posljednja je Rumunjska).

Međutim, na implicitno (i mjestimično eksplicitno) pitanje zašto je stanje jedno odgovori nisu bili inovativni: mogle su se čuti tek lamentacije, žalopojke, da bi u intelektualni kapital trebalo ulagati više i da pomak treba učiniti država!

Naravno, taj volunтарistički pristup i logički je upitan; da se za inovacije i istraživanja odvoji više, u što bi taj novac bio utrošen.

Bi li možda bio rasut na interesnu skupinu koja se ionako pokazala šlampavom, koruptivnom i neproduktivnom (akademska zajednica) o čemu je sugestivno govorio Frano Barbir, profesor na FESB u Splitu.

Organizator svakako nije kriv što refleksivni aspekt i analiza i diskusija – unatoč povremenim kratkim raspravama - nisu bili više zastupljeni, čime bi konferencija imala priliku biti više od jednokratnog događaja. Prije je to posljedica hrvatskih socio-kulturnih karakteristika, što ću nastojati pojasniti u nastavku ovog članka.

Javna uvreda i sramota

Osobno sam moderirao okrugli stol na konferenciji, na kojem su sudjelovali Zlatko Pavičić, voditelj projekta DOK-ING, Antun Tomislav Šaban, glavni tajnik Hrvatskog društva skladatelja, te Stanislav Prusac, direktor tvrtke Polar doo. Bio je to posljednji događaj cijele konferencije i na neki način njezin zaključak.

Kad sam ponudio prisutnima da i sami postave pitanja jedan od slušatelja prvo je iznio pohvale organizatoru, a onda iznio kritiku da je jedina slaba točka izbor "izrazito neinformiranog i neupućenog" voditelja okruglog stola.

Jako je neugodno biti javno uvrijeđen i osramoćen pred cijelom dvoranom koja je na kraju konferencije – srećom – bila ipak nešto slabije ispunjena. Trebalo mi je nekoliko minuta da se priblerem i da se ispričam prisutnima zbog svojeg mogućeg nerazumijevanja problema.

A o čemu je bila riječ? Naziv okruglog stola bio je "Kako unovčiti intelektualni kapital i inovacije?" U tom pogledu trojica spomenutih sudionika imaju potpuno različite strategije.

Tri strategije

- Gospodin Prusac, vlasnik softverske tvrtke koja svoje intelektualne proizvode prodaje u inozemstvo, oslanja se na licencnu zaštitu, no – kako je rekao – ako je ponekad kupac i prekrši, što se rijetko događa, on procjenjuje bi li pokretanje postupka koštalo previše.

- Od dvadeset proizvoda (strojeva za razminiranje i u rudarstvu) koje prodaje u Hrvatskoj i inozemstvu DOK-ING je jedanaest zaštitio patentom. Neke dakle jest, a neke nije. Imali su slučajeve kad je konkurencija pokušavala kopirati njihov proizvod, ali joj nije uspjelo, a u nekoliko slučajeva su i kupci, partneri, inzistirali radi vlastite zaštite da se proizvod patentira, objasnio je Pavičić.

- Strategiju Društva skladatelja i ZAMP-a kod unovčenja autorskog rada hrvatskoj je javnosti solidno poznata iz recentnih rasprava o cijeni naknade koju bi ugostitelji trebali plaćati autorima za puštanje glazbe u kafićima i restoranima. Gospodin Šaban, objasnio je da se kroz naknadu koju plaćaju ne samo ugostitelji nego i drugi (radijske stanice, televizija itd.) u Hrvatskoj ubere 2,5 eura godišnje po stanovniku, u Sloveniji 3,5 eura a u Mađarskoj čak 11 eura.

S obzirom na to da je riječ o monopolu i "kolektivnom pregovaranju", kako je istaknuo i Šaban, moje je prvo pitanje bilo kako se određuje ta cijena, jer – po mojem sudu – usporedbe sa Slovenijom i Mađarskom ne govore o cijenama: postoji mogućnost da ondje ima više televizija, i više restorana, plesnih klubova itd. (To koliko Hrvati troše na vino, a koliko Japanci ne govori o cijenama vina u Hrvatskoj i Japanu.) Gospodin Šaban je odgovorio da svaki ugostitelj ima i mogućnost izbora – da ne kupi pravo puštanja glazbe i da je ne pušta.

To je kakvo-takvo objašnjenje kako se dolazi do ipak monopolne cijene, no u pokušaju dobivanja odgovora na pitanje cijene bio sam očito dovoljno uporan da nekog iziritiram, najviše one koje za tu temu veže osobni interes.

Gospođa Kristina Delfin Kanceljak, odvjetnica koja se bavi upravo zaštitom autorskih prava, prije svega se začudila da je pitanje cijene uopće postavljeno, i to ne softverašima, ni drugima, nego baš vlasnicima autorskih prava.

Još je jednom objasnila razlike nastupa na kompetitivnom i monopolnom tržištu (što sam i ja isticao kao bitni moment), transakcijske troškove pregovaranja (individualni bi nastup u ovom slučaju bio neisplativ), ali je na kraju došla do toga da se cijena ipak određuje administrativno. U diskusiji je spomenuto da postoji i Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja, što je tipična pravnička zakrpa s "institucijama koje rade svoj posao".

A onda je uslijedio i onaj uvredljivi komentar da sam neupućen, neinformiran i najslabija točka konferencije.

Cijena – pitanje svih pitanja

Ne smatram se ekspertom za područje intelektualnog kapitala i intelektualnog vlasništva. Mnogi govornici na konferenciji naglašavali su na razne načine svoju kompetentnost, pa iako mi se to u dvorani nakon javnog napada činilo nepriličnim, ovdje mogu spomenuti i svoje relevantno iskustvo.

Osim akademskog interesa za temu vlasništva, pa dakle i intelektualnog vlasništva, imao sam sreću i prisustvovati dvjema zaista ogromnim, višednevnim međunarodnim konferencijama, jednoj u Tokyu 2005., drugoj u Sydneyu 2007., te jednodnevnoj, osrednjoj, također u Tokyu, 2004., na kojoj je prisutnih bilo tek između 500 i tisuću posjetitelja.

U sva tri slučaja, cijena je bilo jedno od glavnih pitanja i to ne samo u slučaju kolektivnog monopola. Na primjer, u vrijeme epidemije vlada jedne južnoazijske zemlje svjesno nije reagirala na kršenje patentne zaštite jednog internacionalnog proizvođača lijekova upravo zbog diskriminatorne cijene. Na konferenciji je to prihvaćeno kao snažan argument: ustrajanje na patentnoj zaštiti izazvalo bi preveliku društvenu štetu.

U drugom slučaju, Talijan je spomenuo činjenicu da više nitko ne smatra nemoralnim download glazbe s Interneta, i nitko se nad time nije zgražao. Ali uz adekvatnu cijenu reguliranog downloada plaćanje je prihvatljiva opcija u usporedbi sa istraživanjem piratskih putova na kojima su nerijetko spakirani i virusi.

Društvena korist

Azijske zemlje danas snažno sudjeluju u svjetskoj trgovini pa adekvatno utječu i na trendove i standarde. Ondje se originalnost ne cijeni kao na Zapadu pa je drukčiji i odnos prema zaštiti izvornika. Ali i drugdje u svijetu, u ozbiljnim diskusijama o intelektualnom vlasništvu, rijetko se ustraje na nekom prirodnom pravu autora koje mora zaštititi država (zašto se ne bi štitio sam).

Pristup je prije utilitaran. Procjenjuje se društvenu korist: zaštita intelektualnog vlasništva ima smisla dok potiče inovativnost i štiti kvalitetu. Ali zaštita može poticati i rentijerstvo, kao i predstavljati prepreku širenju ideja; kopiranje također može biti društveno korisno. O tome postoji enormna literatura, i upravo je zato zaštita nekih vrsta intelektualnog vlasništva ograničena u vremenu; kad se autor/izumitelj naplati, otvara se prostor konkurenciji.

Predstavnik Nikea na konferenciji u Sheratonu spomenuo je nultu toleranciju prema kopiranju njihovih proizvoda. Ali, to znači da se do kraja progoni čak i one koji iste tenisice mogu proizvoditi jeftinije i na zadovoljstvo kupaca.

Pravnici

U Sheratonu iznio sam mišljenje da skupom dominiraju pravnici, koji zagovaraju rigidnu zaštitu intelektualnog vlasništva. Jedan od njih, koji se predstavio kao "američki đak", procijenio je da u modernoj ekonomiji 80 posto vrijednosti čini intelektualni kapital. To je, vidjelo se, izazvalo podizanje obrve u oblik čuđenja kod ekonomista koji je upravo prije toga objašnjavao kako se prema međunarodnim računovodstvenim standardima izračunava vrijednost nematerijalne imovine.

Naravno, može se reći da stroj ništa ne vrijedi bez znanja koje ga pokreće, ali time se zanemaruje procjena materijalne imovine: jedno je polje plodnije nego drugo, jedan je stroj efikasniji nego drugi...

Napokon, efikasna zaštita intelektualnog kapitala i nematerijalne imovine mogući su samo kad oni poprime materijalni oblik. U krajnjoj konzekvenci, nematerijalno vlasništvo je drveno željezo.

I ekonomisti

Sasvim uopćeno govoreći, pravnički i ekonomski pogled na vlasništvo i intelektualni kapital su drukčiji. U tom je pogledu bila instruktivna diskusija između biznismena koji se ne zamara previše zaštitom svojeg softvera nego se izlaže konkurenciji i pravnika koji mu je tvrdio da mu zbog toga slijedi skora propast. Dilema je dakle između rente već stvorenog proizvoda i inovacije.

Na konferenciji sam spomenuo i smjer mišljenja (po mojoj procjeni dosta jak) koji se zauzima za deregulaciju razmjene intelektualnog kapitala. Nije riječ o ekonomistima koji pripadaju lijevom spektru (sve je to naše, zajedničko), nego o onima koji su snažno pro-tržišno orijentirani upravo radi poticanja kompeticije. Napokon i autori glazbe mogu biti više i manje izloženi potrebi da stvaraju; to – među ostalim - ovisi o visini rente (cijeni) koja može biti mamac ali i demotivator.

Američki đak, gospodin Mladen Vukmir, rekao je da je sve bliži spoznaji da je intelektualno vlasništvo manje pravo a više vrijednost. Nije točno pojasnio što pod time misli, je li to moralna ili prometna vrijednost.

Međutim, ta je distinkcija možda analogna razlici između ekonomskih i zakonskih vlasničkih prava, koju su američki ekonomisti afirmirali posljednjih pola stoljeća upravo da bi se distancirali od pravničkog pristupa vlasništvu. Pravnici – prirodno - ne računaju troškove vlasništva.

Savršena regulacija – nekompetitivan proizvod

Na skupu u Sheratonu nekoliko je puta istaknuto da je hrvatska regulativa u pogledu intelektualnog vlasništva potpuno usklađena sa europskom. Ipak u pogledu intelektualnog kapitala Hrvatska je zaostala.

Po mojem sudu, umjesto regulative Hrvatskoj nedostaje adekvatan sociokulturni kapital koji bi djelovao poticajno na razvitak intelektualnog kapitala.

Sociokulturni kapital je u odnosu na intelektualni kapital kao fizička infrastruktura u odnosu na biznis: bolje ceste omogućavaju uspješnije poslovanje benzinskih pumpi. Ključna komponenta sociokulturnog kapitala je obrazovanje, i tu država zaista može puno učiniti. Ali, tu su i vrijednosti kao što su otvorenost prema fer konkurenciji (nasuprot podzemnom lobiranju interesnih skupina), sklonost avanturi i eksperimentu, marljivost, briga, solidarnost i – možda više od svega – tolerancija i poštovanje drukčijeg mišljenja. Javne uvrede i netolerancija svakako nisu poticajno okruženje.

Časopis Banka aktivno je promovirao i konferenciju i raspravu o intelektualnom vlasništvu. Želimo da konferencija ne bude jednokratni događaj, nego da potakne diskusiju o unapređenju intelektualnog kapitala. Zato pozivamo sudionike konferencije i čitatelje da pošalju svoje mišljenje na tu temu na adresu redakcija@bankamagazine.hr, jer su naše stranice otvorene i svim drukčijim gledanjima.